

Community Gardens i USA –

en studie av rörelsens uppkomst, funktioner och effekter
samt en jämförelse med liknande fenomen i Sverige

Emelie Melin

SLU

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Examen: Kandidatexamen

Titel (sv.): Community Gardens i USA – en studie av rörelsens uppkomst, funktioner och effekter samt en jämförelse med liknande fenomen i Sverige

Titel (eng.): Community Gardens in the USA – a Study of the origin of the Movement, its functions and effects and a comparison to similar phenomena in Sweden

Ämne: Landskapsarkitektur

Nyckelord: Community Gardens, Stadsdelsträdgården, Koloniträdgård, Mykorrhiza, The Allotment Plot, brukarmedverkan, urban odling, trygghet

Författare: Emelie Melin

Handledare, SLU: Anna Jakobsson, område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator, SLU: Eva Gustavsson, område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurskod: EX0379

Kurstitel: Skriva om landskap

Omfattning (hp): 15hp

Nivå och fördjupning: Grund C

Ort, datum: Alnarp, 2010-03-26

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Fotot på framsidan visar en Community Garden på Manhattan, New York. (Foto: Corn Fed Chicks, [wikipedia commons: 2010-03-25].)

Sammandrag

Denna uppsats tar avstamp i en undersökning av Community Gardens i USA. En översikt över varför trädgårdarna har uppstått, deras funktioner, effekter och problematik studeras. Det kommer även att läggas fram material om några av de motsvarigheter till begreppet Community Garden som vi kan spåra i Sverige; kolonilotten, (det ännu så länge metaforiska) begreppet *Stadsdelsträdgård*, *Mykorrhiza Malmö Stadsodlare* och *The Allotment Plot*.

Ingen av de ovan nämnda svenska rörelserna kan sägas vara en direkt motsvarighet till en amerikansk Community Garden men alla bär de på element som återfinns i fenomenet.

Kolonilotten är den företeelse som delar den historiska kontext i vilken Community Gardens uppstått, medan Stadsdelsträdgården kan ses som en faktor som kopplar Sverige till Community Gardens i framtiden. Föreningen *Mykorrhiza Malmö*s intressegrupp *Stadsodlare*, som i samförstånd med kommunen (och ibland även utan) skapar sina egna gemensamma odlingsytor i staden (Mykorrhiza 2010 [online]), är en av de nya rörelser som uppstått i Sverige som visar på ett experimentellt och öppet förhållningssätt till det offentliga rummet. I deras handlingsmönster kan man dra paralleller till besittningstagandet av allmänna platser i USA. Liknande initiativ har det tidigare varit brist på i den svenska brukartraditionen och fenomenet visar på möjligheter att överbrygga mentala gränser för användande av en plats. *The Allotment Plot*, arbetar som ett nätverk där begrepp som hållbarhet och ekologi diskuteras genom ett koncept där brukaren uppmanas att alliera sig med rörelsen och odla på en yta nära sin bostad (The Allotment Plot 2010, [online]). Via hemsidan sprider rörelsen sig vidare ut i världen och för med sig en tanke om en "osäkrad" designprocess (Söderberg 2009), där landskapsarkitekt och planerare strävar mot en minskad kontroll över platsen och därmed ett större överlämnande av ansvar för gestaltandet av det offentliga rummet till brukaren.

Syftet med denna uppsats var att genom studier av det Amerikanska fenomenet Community Gardens kartlägga hur rörelsen fungerar idag samt vilka effekter som kunde utläsas i dess spår. Genom att jämföra resultatet med motsvarande struktur och utkomster från ovan nämnda svenska exempel, var förhoppningen att kunna utröna om en utveckling av gemensamma trädgårdar lik den i USA skulle vara önskvärd i Sverige. Mot bakgrund av de resultat som framkom, där bl.a. ökad gemenskap, tryggare boendemiljöer och ekonomiska vinster både för boende och markägare påvisades, kunde det styrkas att en sådan utveckling vore väl värd att främja i Sverige. Därför, blir det långsiktiga målet som tar vid efter denna uppsats färdigställande, att undersöka om en sådan utveckling är möjlig i Sverige idag. Kan Community Gardens i så fall bli ett verktyg i arbetet för att skapa tryggare, hälsosammare och vackrare boendemiljöer för *alla*, även de mindre bemedlade i Sverige, och, en självklar del av planeringsprocessen?

Nyckelord: *Community Gardens, Stadsdelsträdgård, Koloniträdgård, Mykorrhiza, The Allotment Plot, brukarmedverkan, urban odling, trygghet.*

Abstract

This paper originates in a study of Community Gardens in the United States. An overview of how and why the gardens have emerged, their functions today, and their effects and problems is presented. The reader will also be introduced to a selection of Swedish movements that correspond with the phenomenon of the American Community Garden. These are as follows; The Allotment Garden, the Swedish term *Stadsdelsträdgård* (a metaphor for a Community Garden in a Swedish urban context), *Mykorrhiza Malmö Stadsodlare* and *The Allotment Plot*.

None of the above-mentioned Swedish movements can be described as an exact equivalent of the American Community Garden, but they all contain elements which constitutes parts of the phenomenon.

The traditional Swedish Allotment Garden is the phenomenon that shares the historical context in which the Community Garden developed, while the term *Stadsdelsträdgård* can be seen as the link that connects Sweden to Community Gardens in the future. *Mykorrhiza Malmö Stadsodlare*, is a movement which with permission from the municipality (and sometimes without) creates urban cultivations on city-owned, or other vacant, pieces of land (Mykorrhiza 2010 [online]). *Mykorrhiza* is one of the new movements that have emerged in Sweden in this context. Demonstrating an experimental and open-minded attitude toward the use of public space, their methods are in some ways similar to those used in the occupation of public places in the United States. Initiatives of this kind have previously been unusual in the Swedish approach to common space, and the concept contains potential to overcome mental limits, considering the use of place in the Swedish context. *The Allotment Plot* is a network which works on a conceptual level, raising questions of sustainability through the process of involving people in a *do-it-your-self*-cultivation project. To ally yourself with the movement you pick up a box, fill it with soil, and start cultivating somewhere close to your home (The Allotment Plot 2010, [online]). Through the website, the movement reaches out and contributes with the idea of an "unsecured" design process (Söderberg 2009), where the Landscape-architect and Planner strives towards reduced control in the process of designing public spaces and thereby invites the user to become the designer of the environment in which she is to thrive.

The purpose of this essay was to study how the Community Garden movement functions today and which effects that are generated by its operations. By comparing the results to the structure and outcomes of the Swedish examples above, the ambition was to be able to discern whether a development towards Community Gardens like the ones found in the U.S. would be desirable in Sweden. Considering the substantial amount of positive effects that was identified, including increased safety, a richer social life in the neighbourhoods and economical gains, it was concluded that a development of Community Gardening indeed would be desirable in Sweden. Therefore, the long-term objective that will begin after the completion of this essay, is to examine whether such a development is possible in Sweden today. Could Community Gardens in that case become a tool which helps us contribute to healthier and more attractive dwellings for all the people of Sweden, and, as that, become an integral part of the planning process?

Keywords: *Community Gardens, Allotment Gardens, Mykorrhiza, The Allotment Plot, user participation, urban agriculture, safety.*

Förord

Jag skulle vilja tacka Anna Jakobsson som i egenskap av handledare har hjälpt mig med goda råd samt tips på relevant källmaterial till denna uppsats. Det var hon som introducerade mig för Marie Larssons doktorsavhandling som utgjort en betydande del i diskussionen. Jag vill också tacka Marie Larsson själv för att hon bidragit med sin tid genom att ställa upp på en telefonintervju i vilken vi pratade om bl.a. relationen mellan brukare och kommun. Tack också till Therese Wallgren som delat med sig av sina erfarenheter kring projektet *The Allotment Plot* och dess utkomster, samt för bidrag med intressanta infallsvinklar kring ämnet Community Gardens i stort.

Emelie Melin, Malmö, 2010-03-26

Innehållsförteckning

Sammandrag

Abstract

Förord

Inledning.....	s.8
Det första mötet.....	s.8
Bakgrund.....	s.8
Mål och Syfte.....	s.9
Material och Metod.....	s.10
Avgränsningar.....	s.10
Begrepp.....	s.10
<i> Brukare</i>	
<i> Community Gardens</i>	
<i> Intraurban</i>	
<i> Periurban</i>	
<i> Guerilla Gardening</i>	
<i> Stadsdelsträdgård</i>	
<i> Urbana samfälligheter</i>	
Uppkomst, funktioner och effekter av Community Gardens i USA idag.....	s.12
Två vägar till utvecklingen av Community Gardens.....	s.12
Kort om Karl Linn.....	s.13
Organisationer som stöttar Community Gardens i USA.....	s.13
Hur fungerar Community Gardens i USA idag?.....	s.15
<i> En studie av '6/15—a community garden in Park Slope, Brooklyn'.....</i>	<i>s.15</i>
Vilka effekter har kunnat utläsas i verksamhetens spår i USA?.....	s.17
<i> Ett socialt samspel.....</i>	<i>s.17</i>
<i> Byggandet av identitet.....</i>	<i>s.18</i>
<i> Barnens lärande.....</i>	<i>s.18</i>
<i> Fysisk och mental hälsa.....</i>	<i>s.19</i>
<i> En tryggare plats.....</i>	<i>s.19</i>
<i> Ekonomiska vinster.....</i>	<i>s.20</i>
Dokumenterade dilemman med anknytning till Community Gardens i USA.....	s.20
Svenska motsvarigheter till Community Gardens.....	s.22
Koloniträdgården.....	s.22
Stadsdelsträdgården.....	s.23
Mykorrhiza.....	s.24
The Allotment Plot.....	s.25
Diskussion.....	s.27
Vilka slutsatser kan dras av jämförelser mellan det gemensamma odlandet i Amerika och Sverige?.....	s.27
En framtid för Community Gardens i Svenska bostadsområden?.....	s.28
Avslutande reflektion.....	s.29

Referenser.....	s.30
Otryckta källor.....	s.30
Elektroniska källor/Internet.....	s.30
Tryckta källor.....	s.31

Inledning

Det första mötet

Det var när jag besökte New York våren 2003 som jag först kom i kontakt med Community Gardens. I ett litet prång mellan två hus, intill en trist och intetsägande bakgata, hade en grupp människor gestaltat sin egen idé om paradiset. Jag och mina vänner stötte på den av en ren slump när vi var på väg till ett galleri i närheten. Den lilla trädgården var inhägnad av högt Gunnebstängsel och vid grinden stod en man och vaktade. Han bjöd oss in att titta, eftersom det var söndag, dagen då alla Community Gardens i New York vanligen öppnar grindarna för allmänheten. Vad de hade åstadkommit var helt fantastiskt; mellan de höga tegelväggarna hade de planterat träd, buskar och blommor i allt de kommit över. Gamla badkar, toalettstolar och plastbackar hade på så sätt fått nytt liv som planteringskärl. I trädgårdens mitt hade de anlagt ett litet dammsystem där olika sorters fiskar och sköldpaddor simmade. Det var verkligen en oas som vibrerade av kreativitet.

Att gå samman och skapa kollektivt skötta trädgårdar är vanligt i USA och då främst i de större städernas fattigare områden. Initiativet kommer från de boende i närområdet som ser potential i en obebyggd bit tomtmark. Man arbetar ideellt och ofta med de material som finns till hands gratis. Med hjälp från olika organisationer och ofta även med stöd från den lokala parkförvaltningen omvandlas sen ödetomten till en frodig trädgård. Denna typ av brukarmedverkan uppkommer ur ett konkret och genuint behov hos de boende. Ofta saknas det gröna rekreationsområden i närheten, men också en social samlingspunkt att mötas på.

Community Gardens har blivit folkets svar på vad som förbisetts i planeringen och på många håll har nu stat och kommun på allvar tagit till sig konceptet och börjat samarbeta med brukarna. Initiativet har lett till en rad positiva konsekvenser; minskning av våld och vandalism i fattiga stadsdelar, billig och näringsrik mat som kan skördas lokalt, ökad integration mellan olika kulturella grupper samt bättre utbildningsnivå inom alla åldersgrupper är bara några av fördelarna som har kunnat kartläggas (Lieberg och Schmidtbauer, 2001). Ett koncept med så stora utkomster till låga kostnader borde vara ett viktigt verktyg att ta med sig i planeringsprocessen även här i Sverige. Därför kommer denna uppsats att undersöka fenomenet Community Gardens och dess funktioner närmare. Vi kommer även att se på de motsvarande företeelser som finns i Sverige, för att utröna på vilka punkter organisationerna skiljer sig från varandra och vad detta i så fall betyder för brukarna.

Bakgrund

Community Gardens genererar som nämnts ovan ofta en rad fördelar för brukarna. En av de tydligaste är att man får tillgång till färsk, näringsrik och billig mat lokalt, vilket är av särskilt stor betydelse för de låginkomsttagare som i annat fall inte har råd med eller tillgång till de dyra, ekologiskt odlade produkter som säljs i butiken (Hendersson & Hartsfield 2009).

En annan stor förtjänst med denna typ av initiativ är den sociala påverkan en Community Garden kan ha på ett grannskap. I odlandet möts folk över åldersgränser och från olika kulturer. Kommunikation uppstår, vilket underlättar integration och skapar en relation som sammansvetsar odlingsgrannarna som grupp. Ur denna gruppidentitet kan sedan fler fördelar uppkomma, som att man har gemensam uppsikt över barnen som därigenom får hjälp och råd av de vuxna. I USA är det t.ex. vanligt att man kommer till sin Community Garden för att läsa läxor efter skolan (Lieberg & Schmidtbauer 2001, sid. 7).

I och med att de boende i området vistas mer utomhus vid skötseln av den gemensamma trädgården har man också bättre uppsikt över det som sker på gatorna. Denna uppsikt förebygger brottslighet och vandalism och gör området i sin helhet till en tryggare plats att vistas på (Boverket 2009). Grunden till att systemet skall fungera är dock ett förtroende mellan de

som odlar och den som tillhandahåller marken. Vare sig det handlar om privat- eller kommunalt ägd mark så finns alltid risken att den som har befogenhet bestämmer sig för att utveckla tomten. Ett exempel på detta skedde i New York 1999. Markpriserna i staden har ett mycket högt värde och det stod på agendan att utveckla obebyggd tomtmark i stadsdelen Lower East Side. 115 trädgårdar belägna på denna tomtmark riskerade därmed att utplånas. Räddningen kom genom organisationerna *Trust for Public Land* och *New York Restoration Project* som köpte upp marken och därmed hindrade den från att auktioneras ut (Lieberg & Schmidtbauer 2001, sid. 4).

Det finns en rad organisationer som stödjer Community Gardens i USA idag. Som exempel kan nämnas *American Community Gardening Association, ACGA*, en rikstäckande organisation som arbetar för att främja skapandet av nya trädgårdar och expansionen av nationella och regionala nätverk för gemensam odling. De jobbar också för att ta fram resurser att bistå trädgårdarna med, att uppmuntra forskning kring Community Gardens, samt att utveckla utbildningsprogram inom odling och anläggande av gemensamma trädgårdar. Till ACGA kan man också vända sig om man behöver hjälp att formulera en skrivelse för att argumentera för bevarandet av sin Community garden eller på annat sätt vill skydda och utveckla trädgården (ACGA 2010, [online]).

Det finns en koppling mellan Community Gardens, det i Sverige traditionella odlandet av kolonilotter, samt begreppet *Stadsdelsträdgårdar* som Marie Larson introducerar i sin doktorsavhandling *Stadsdelsträdgård, Plats för gemenskap och kreativa processer* (2009). Det har även börjat dyka upp initiativ till gemensam stadsodling på gräsrotsnivå i Sverige genom organisationer som *Mykorrhiza* och *The Allotment Plot*, där syftet på vissa sätt tangerar det av Community Gardens (Mykorrhiza 2010 [online], The Allotment Plot 2009 [online]).

Hur ovan nämnda former av gemensam urban odling i Sverige påverkar brukarens livskvalitet och vilka effekter som uppnås genom arbetet i de olika organisationsformerna, kommer i uppsatsen att vägas in i diskussionen och prövas mot det Amerikanska Community Gardensystemet. Genom detta skapas en grund för ett resonemang om huruvida Community Gardens i den form som existerar i USA idag kan ha något att tillföra vår svenska planeringsprocess? Finns det t.ex. kvaliteter i det bostadsnära odlandet som motiverar ett förändrat sätt att agera och kommunicera från de svenska planerarnas sida?

Mål och Syfte

USA har en starkare tradition än Sverige av privat och ideellt förändringsarbete (Lieberg & Schmidtbauer 2001, sid. 8). Dock finns, som nämnts i föregående avsnitt, rörelser som till struktur och innehåll har element som påminner om Community Gardens.

Syftet med denna uppsats är att genom studier av det Amerikanska fenomenet Community Gardens kartlägga hur rörelsen fungerar samt vilka effekter som kan utläsas i dess spår. Genom att sedan diskutera resultatet, och i denna diskussion även relatera till motsvarande struktur och utkomster från tidigare nämnda svenska exempel, är förhoppningen att kunna utröna om en utveckling av gemensamma trädgårdar lik den i USA skulle vara önskvärd i Sverige? Är den önskvärd, blir det långsiktiga målet som tar vid efter denna uppsats färdigställande, att undersöka om en sådan utveckling är möjlig i Sverige idag? Skulle Community Gardens i så fall kunna bli ett verktyg i arbetet för att skapa en tryggare, hälsosammare och vackrare boendemiljö för *alla*, även de mindre bemedlade i Sverige, och, en självklar del av planeringsprocessen?

Material och metod

Denna uppsats tar avstamp i en undersökning av Community Gardens i USA. En översikt över varför trädgårdarna har uppstått, deras funktion och problematik presenteras. Det kommer även att läggas fram material om några av de motsvarigheter till begreppet Community Gardens som vi kan spåra i Sverige; kolonilotten, (det ännu så länge metaforiska) begreppet *Stadsdelsträdgård*, *Mykorrhiza Malmös Stadsodlare* och *The Allotment Plot*.

Det material som ligger till grund för uppsatsen är en kombination av tryckt litteratur, artiklar från tidskrifter, vetenskapliga artiklar, elektroniska källor i form av olika organisationers hemsidor samt anteckningar från möten med medlemmar av organisationen *Mykorrhiza Malmös Stadsodlare*. En telefonintervju har även utförts med Therese Wallgren, en av initiativtagarna till projektet *The Allotment Plot*. Denna, i kombination med ett examensarbete från en annan av projektets deltagare, samt rörelsens hemsida ligger till grund för uppgifterna som presenteras om *The Allotment Plot*.

Marie Larssons doktorsavhandling *Stadsdelsträdgård – Plats för gemenskap och kreativa processer* har bidragit med begreppet *Stadsdelsträdgård*, och används som huvudkälla till sektionen som behandlar detta ämne. En telefonintervju med Marie Larsson utfördes också där begreppet och dess relation till planering i Sverige diskuterades.

Den metod som använts kan beskrivas som iterativ (Bonniers 1998). Med detta åsyftas att arbetsföljden inte har varit linjär utan cirkulär (repetering) och att uppsatsen därmed har utvecklats genom upprepade revideringar grundade på nya infallsvinklar från källmaterialet. Arbetsprocessen började med bakgrundsforskning, idéutveckling och nedtecknande av en strukturell ram. Sedan tog en mer målinriktad informationssökning och analys vid och i detta skede började också den skriftliga bearbetningen av materialet. Genom upprepad tillförsel av material och källor, kombinerat med analys och skrivande har uppsatsen sedan utvecklats till sin slutgiltiga form.

Avgränsningar

Community Gardens finns idag i många av världens länder. Utvecklingen av dem kan delas in i två kategorier; de som utvecklats i de industrialiserade länderna och de som uppkom i utvecklingsländerna (French 2008, sid. 3). I uppsatsen kommer studierna att fokuseras på Community Gardens i USA, som härstammar från den industriellt utvecklade kategorin. Detta placerar dem i samma historiska kontext som de motsvarigheter som belyses till fenomenet i Sverige, vilket utgör ett lämpligt underlag för diskussion.

USA, England och Holland har alla en stark Community Gardenkultur, men för att få en tydligare struktur och stringens i uppsatsen gjordes valet att fokusera på den amerikanska varianten av fenomenet. Det nationella nätverket ACGA som nämndes i presentationen av uppsatsens bakgrund är också en bidragande faktor till att just USA valdes som studieobjekt. Detta nätverk fungerar som en länk mellan de flesta amerikanska Community Gardenorganisationerna, vilket ger ett överskådligt perspektiv på fenomenets utbredning. Det tjänar även som en samlad kunskapsbank för rörelsen där ny forskning ständigt uppmuntras och presenteras i anslutning till hemsidan.

Begrepp

Brukare: Betecknar i denna uppsats de som sköter och odlar en gemensam trädgård.

Författarens egen definition

Community Gardens: Enligt ACGA (American Community Gardening Association) är definitionen av en Community Garden: "Any piece of land gardened by a group of people" (ACGA

2010 [online]). Laura Lawson skriver däremot i sin bok *City bountiful: a century of community gardening in America*: "...it tends to be associated with one particular manifestation – the neighbourhood garden in which individuals have their own plots yet share in the garden's overall management." (Lawson 2005, sid. 3)

Vad en Community Garden egentligen kan sägas vara är alltså något svävande och därför kommer jag i denna uppsats att välja att definiera termen Community Garden som följer: En plats där en grupp människor odlar tillsammans och delar ansvaret för skötseln av vad de skapat. Marken de odlar kan vara statligt, kommunalt eller privat ägd och belägen intraurbant* eller periurbant*.

**Intraurban*: Inne i staden (RUAF 2010 [online]).

**Periurban*: I stadens perifera områden (RUAF 2010 [online]).

Guerilla Gardening: "gardening public space with or without permission." (Tracey 2007)

Stadsdelsträdgård: "Begreppet stadsdelsträdgård introduceras, i vilket innebörden i begreppen självorganisering och landskap, dvs. den sociala processen och den platsskapande processen, förs samman. I stadsdelsträdgården är brukarna självorganiserande i förhållande till myndighet och kommun. Det är en gemensam användningsrätt där brukarna beslutar över användningen. I denna självorganiserade lokala praktik kan en känsla av gemenskap (community) utvecklas i lokalsamhället." (Larsson 2009)

Urbana samfälligheter: "...åsyftar grönområden som en större grupp människor gemensamt är knutna till, ansvarar för, utformar och sköter om på egen hand och utifrån gemensamt intresse. Till skillnad från parker och villaträdgårdar (som oftast är kommunalt eller privat ägda och förvaltade), utgör urbana samfälligheter olika applikationer av den samfällighetsbaserade äganderätten ("common property systems")." (Colding 2009)

Uppkomst, funktioner och effekter av Community Gardens i USA i dag

Två vägar till utvecklingen av Community Gardens

För att få en rättvisande bild av hur Community Gardens har uppstått som rörelse är det viktigt att först göra en åtskillnad på den del av fenomenet som uppstod i den industrialiserade delen av världen, alltså den som fokus kommer att ligga på i denna uppsats, och den som växte fram i utvecklingsländerna. Detta eftersom trädgårdarna fyllde helt olika funktioner i dessa skilda sammanhang (French 2008, sid. 3).

I den industrialiserade världen kan man spåra Community Gardens tillbaka till England under det tidiga 1800-talet, då städernas fattiga arbetarklass tilläts hyra en liten odlingslott för en Guinea, s.k. *Guinea gardens* (Naimark 1982, sid. 12). Trenden spreds under industrialiseringen genom städer i Europa och USA, då fabriksägarna insåg att de kunde profitera på att låta sina anställda odla upp en bit överbliven industrimark mot en avgift.

Under den ekonomiska depressionen i USA på 1890-talet, använde sig Detroit's borgmästare av en variant av systemet. Han gick ut och vädjade till markägare att låta arbetslösa medborgare odla mat på deras lediga tomter. Hans vädjan fick bifall och tack vare detta klarade sig många fattiga familjer sig undan den värsta svälten. Familjerna producerade färska grönsaker som täckte husbehovet och även gav ett visst överskott att sälja. Markägarna fick en del av inkomsten från försäljningen och alla tjänade på projektet. Denna tidiga odlingsrörelse blev känd under namnet 'The Potato Patch Movement' (Henderson & Hartsfield 2009, sid.1)

Utvecklingen av Community Gardens i USA fortsatte under 1900-talets första hälft med syftet att producera mat till de fattiga. Första och andra världskriget samt den stora depressionen i början av 1930-talet slog hårt mot folket och ledde till en omfattande brist på livsmedel i städerna. Regeringen tillät därför odling av grödor på statligt ägd mark, vilket blev ett komplement till kost och inkomst för folket under de tuffa åren. Patriotismen var stark under dessa nödår, vilket avspeglas i namnen man gav åt trädgårdarna. Under första världskriget kallades de 'Liberty gardens', vid den stora depressionen 'Relief gardens' och under andra världskriget 'Victory gardens' (Hanna och Oh, 2000).

'Victory gardens' fortsatte att planteras under hela 40-talet. De anlades på hustak, ödetomter och i privata trädgårdar. När ekonomin tog fart igen efter andra världskriget övergavs trädgårdarna, för att sedan återuppstå igen under 60- och 70-talet. Höga matpriser, oro för kemiska tillsatser i den industriellt processade maten, samt en våg av miljö- och samhällsaktivism stod denna gång bakom intresset för trädgårdarna (Naimark 1982, sid.15). Den finanskris som drabbade USA på 70-talet var också en faktor som eldade på rörelsen, då den ledde till att stora mängder tomtmark inne i städerna övergavs (Henderson & Hartsfield 2009, sid. 13), samt att underhållet av de offentliga parkerna eftersattes. Som ett svar på bristen på rekreationsområden och attraktiva miljöer i sina närområden, tog brukarna initiativ till att själva skapa en miljö de kunde trivas i. Rörelsen färgades nu också av den politiska medborgarrättsrörelsen och detta engagemang är fortfarande en stor del av fenomenet med de Community Gardens vi hittar i USA idag (French 2008, sid. 4).

I utvecklingsländerna är Community Gardens en nyare företeelse vars grund lades under 1800-talets senare del. Det skedde i samband med att många storstäder i dessa delar av världen började växa markant på grund av tekniska framsteg, effektiviserat jordbruk och transport (French 2008, sid. 6). Invånarantalen steg till över miljonen i många städer under 1900-talets början och det stod snart klart att matbristen skulle komma att bli ett allvarligt problem bland de fattiga. Tomma markytor började därför odlas upp av städernas invånare. På 1950-talet hade befolkningmängden ökat till en punkt där en kritisk gräns hade nåtts. Som svar på detta exploderade den urbana odlingen och överallt ockuperades ledig mark av de fattiga för odling av mat. I städer som Bombay, Mexico City, Rio de Janeiro, Calcutta, Nairobi och Bangkok odlade man vid välgånkar, intill flodstränder och i publika parker. Människorna som odlade

insåg snabbt värdet av att organisera sig och hjälpas åt för att få större utkomst av sitt arbete. I dag är miljontals människor i världens storstäder beroende av dessa odlingar för sin överlevnad (French 2008, sid. 7).

Som man kan utläsa av Community Gardenrörelsens historia, är fenomenet starkt beroende av faktorer som geografisk plats, människornas behov och den politiska debatten. Men samtidigt som trädgårdarna utvecklas som en produkt av människans behov, så formar de också samhället (Henderson & Hartsfield 2009, sid. 17). Detta blir särskilt tydligt i de Community Gardens vi möter i USA idag, där den politiska agendan är tydlig vad det gäller önskan om att skapa gemenskap, ett *vi* som sträcker sig utanför kategorierna kön, ras eller klasstillhörighet.

Kort om Karl Linn

En person som bör nämnas när man talar om bakgrunden till den form av Community Gardens vi finner i USA idag, är Karl Linn (1923-2005). Linn var landskapsarkitekt, psykolog och universitetsprofessor och arbetade med att omvandla övergiven mark i städerna till vad han kallade 'neighborhood commons'. Detta var en slags blandning mellan parker och lekplatser som ofta uppfördes i ekonomiskt utsatta stadsdelar i USA. De kan beskrivas som ett slags tidiga prototyper till de Community Gardens vi ser idag och syftade till att bygga gemensamma stadsrum som uppmärksammade brukarnas direkta behov. Linn arbetade vidare med olika modeller för hur man på bästa sätt understöder bildandet av gemenskap i fattiga, segregerade områden och kom att ägna de fyrtiofyra sista åren av sitt liv till att medskapa och understödja Community Gardens (Karllinn, 2010, [online]). Den filosofi Linn vägledades av kan utläsas ur följande referat (fritt översatt till svenska av författaren):

Community Gardening är inte bara en källa till närproducerad, nyttig mat utan skapar också gemenskap mellan grannar. Många undersökningar visar att människor deltar i det gemensamma odlandet för att möta och skaffa vänner. Många Community Gardens innehåller element för social samvaro såsom bersåer, picknickbord, bänkar och grillplatser. Den växande känslan av samhörighet som uppkommer på dessa moderna 'gemensamhetsplatser' (författarens översättning av eng. *commons*) ger kraft åt de boende i grannskapet och stärker deras sociala, fysiska och mentala hälsa. Det ständigt växande nätverket av gräsrotsodlare som arbetar tillsammans, bidrar till byggandet av ett mer demokratiskt samhälle (Karl Linn, 1992).

Organisationerna som stöttar Community Gardens i USA

Efter 1970-talets oljekris stod många industritomter i New York tomma. Detta ledde till att det fanns ett stort antal uppbrutna, segregerade områden inne i staden med invånare som inte hade råd att flytta vidare; de arbetslösa, diskriminerade och utsatta. Avsaknad av medel ledde även till avsaknad av handel och service. Gällande rekreation gjordes heller inga satsningar då ekonomiskt fokus låg i de nya förorterna, dit medelklassen tagit sin tillflykt (Lawson 2005, sid. 218).

En negativ spiral hade fått fäste och de boende i de utsatta områdena insåg att statliga satsningar på upplevelsevärden låg långt utom räckhåll för dem. De ödetomter som gapade tomma fylldes i degraderingsfasen av skräp och blev ofta tillhåll för kriminella (Francis et al, 1984, sid. 3).

Någonstans i detta mörker började dock frön av inspiration att gro hos de boende. Om ingen annan ville skapa en duglig boendemiljö åt dem, var de alltså tvungna att göra det själva. I samarbete med olika organisationer började rörelsen med Community Gardens, i den form vi ser idag, att utvecklas.

Den äldsta organisationen bakom fenomenet är *Green Guerillas*, som bildades 1973 när konstnären Liz Christy samlade grannar och vänner för att gemensamt röja upp och förvandla

en ledig tomt i hörnet av Bowery-Houston Street, Lower East Side, New York City, till en vacker trädgård. Denna handling kan sägas ha varit startskottet för rörelsen i den form den sen har tagit i USA (Green Guerillas 2010 [online]). Gruppen fortsatte engagera sig i en rad olika projekt. Exempelvis kastade de "green-aids", en slags fröbomber, över staket till ödetomter. De planterade blommor i trädgropar, hängde upp blomlådor vid trista fönster samt hjälpte andra boende att skapa Community Gardens i sina kvarter. *Green Guerillas* har levt vidare och idag har de breddat sin verksamhet till att erbjuda olika odlargrupper växtmaterial och undervisning om odlande och utformning av trädgård. De ägnar sig också åt miljöpedagogik och konstprojekt för unga, samt att arbeta för bevarandet av stadens gemensamma uterum. 1978 erkändes verksamheten formellt av kommunen efter intensivt lobbyande från gruppen och organisationen *Green Thumb* bildades (Lieberg & Schmidbauer 2001, sid. 3).

Green Thumb finansieras med statliga medel och sponsras av parkförvaltningen, *New York City Department of Parks & Recreation*. Idag är *Green Thumb* nationens största urbana trädgårdsprogram och stödjer över 600 trädgårdar och nära 20 000 brukare i New York City. Deras främsta uppgift är att arrendera ut ledig statsägd mark kostnadsfritt till grannföreningar och undervisa dem inom odlingstekniker, design och konstruktion. De som hyr marken är sedan ansvariga för trädgårdens fortsatta utveckling och bevarande (Green Thumb 2010 [online]).

GrowNYC, fd CENYC, (*The Council on the Environment of New York City*), grundades 1970 på New Yorks borgmästares kontor. Det är en privatfinansierad, icke vinstdrivande medborgarorganisation, som arbetar med att hitta lösningar på stadens miljöproblem samt att främja en miljömedveten livsstil hos invånarna. I sitt *Open Space Program* stöttar organisationen Community Gardens och följer sedan upp dem i deras vidare utveckling. På GrowNYC's hemsida kan man läsa om deras övriga mål och arbetsmetoder. De skapar t.ex. så kallade Greenmarkets, motsvarande våra svenska återvinningscentraler i staden, och utbildar även medborgarna i att återanvända föremål istället för att slänga. De vill påverka New Yorkborna att själva bli medskapare i sin stad och genom detta generera intresse och kunskap för att lösa framtida utmaningar i den urbana miljön (GrowNYC, 2010 [online]).

The American Community Gardening Association (ACGA), är en ideell medlemsorganisation för professionella och frivilliga som vill skapa grönare grannskap i och utanför städer i USA och Kanada. Deras mål är att sprida och lobba för utövandet av Community Gardening och därigenom vara katalysatorer för utveckling av gemenskap i utsatta områden. Organisationen vill därigenom stimulera social interaktion, uppmuntra självförsörjning, göra landskapet vackrare, minska matkostnader för familjer, producera näringsrik mat, samt skapa möjligheter för rekreation, motion, terapi och utbildning (ACGA 2010 [online]). ACGA och dess medlemsorganisationer arbetar för att stödja och främja alla former av gemensam trädgårdsverksamhet, restaurering och planering av grönområden i USA och Kanada.

Organisationen bildades 1979, efter två nationella Community Garden-konferenser i Chicago 1978 och -79. Chicago låg långt fram gällande kommunalt stödda trädgårdsprojekt och insåg vikten av att skapa nationella nätverk för att stärka organisationerna som stöttade de gemensamma trädgårdarna. Under 70-talet hade tusentals Community Garden projekt bildats för att ge försörjningsmöjligheter till fattiga och arbetslösa och representanter från flera hundra av dem dök upp på Chicagokonferenserna. Projekten som bildats under 70-talet hade finansierats i samarbete med bl.a. kommunala parkförvaltningar, icke vinstdrivande privata organisationer, kyrkor, skolor, socialtjänst och grannskapsföreningar. Majoriteten var dock även beroende av statliga bidrag, vilket skapade stora problem när staten gjorde nedskärningar inom den sociala sektorn i början av 80-talet. Bidragen försvann alltså, samtidigt som behovet av trädgårdarna blev större när arbetslösheten ökade och matpriserna steg. På hösten 1980 togs så beslutet att skapa *the American Community Garden Association* för att stötta utvecklingen av Community Gardens över hela nationen genom att skapa ett sammansvetsande nät-

verk för alla odlarprogram. Man ville även hjälpa dem att finna sponsorer, uppmuntra forskning om programmens utkomster samt erbjuda utbildningsmöjligheter för brukarna (ACGA 2010 [online]). Så här arbetar ACGA även idag och varje år hålls en konferens i en ny del av USA eller Kanada, där aktuella arbetsmetoder presenteras och nya kontakter knyts.

Hur fungerar Community Gardens i USA idag?

En Community Garden är först och främst en trädgård, där människor delar på grundläggande resurser som mark, vatten och solljus (Naimark 1982, sid. 5). Omfattningen av gruppaktiviteter samt trädgårdens profil varierar, men centralt är ändå behovet av att organisera sig och samarbeta kring utnyttjandet av dessa resurser.

Medan produktion av mat är ett centralt tema för många Community Gardens, har inte alla av trädgårdarna odling av grönsaker som huvudfokus. På en del platser förädlas en bit existerande naturmark, på andra skapas små botaniska trädgårdar för att bevara den biologiska mångfalden och somliga blir konstträdgårdar, där områdets samlade kreativitet kommer till uttryck (GrowNYC 2010 [online]).

Community Gardens kan skapas på en rad olika sätt. Det kan handla om ett individuellt brukarinitiativ som genom stöd från olika hjälporganisationer växer sig starkare eller en order ”uppfifrån”, d.v.s. ett kommunalt eller statligt förslag, där professionella koordinatörer anställs för att driva verksamheten. Somliga trädgårdar startas också av ideella organisationer som kyrkor, skolor eller universitet (ACGA 2010 [online]). Gemensamt mellan dessa trädgårdar är dock att de har en struktur och organisation. Denna kan skilja sig från fall till fall, men för ge ett exempel på hur en Community Garden kan fungera, följer här en studie genom vilken rörelsens struktur benas ut. Det fall som presenterats valdes på grund av att de ansvariga på ett tydligt sätt har redovisat hur organisationen är uppbyggd på sin hemsida. Trädgården, som kallas *6/15 Green*, är en av New York Citys många Community Gardens och belägen i Brooklyn. Denna Community Garden är knuten till ACGAs hemsida och får därmed stöd genom deras omfattande nätverk. Den information som följer är hämtad från organisationens hemsida (6/15 Green 2010 [online]).

En studie av *'6/15 -- a community garden in Park Slope, Brooklyn'*

Om 6/15 Green:

Trädgården är belägen vid 6th Avenue och 15th Street, i Park Slope, Brooklyn. Organisationen beskriver sitt mål och sin verksamhet som följer:

”Vi vill möjliggöra ett renare och säkrare grannskap genom skapande och underhåll av ett gemensamt stadsrum för kulturella, odlingsnyttiga och utbildningsmässiga syften. Vi vill också stimulera och uppmuntra till ett gemensamt engagemang gällande planering, utveckling, användning och underhåll av alla gröna platser.” (6/5 Green, 2010 [online])

Historia:

1987 började en grupp av fem engagerade trädgårdsentusiaster att röja upp på en ödetomt i Brooklyn som hade förvandlats till en allvarlig hälsorisk. En övergiven husvagn på platsen hade blivit tillhåll för droganvändning och genom att släpa ut denna husvagn på gatan påkallade initiativtagarna uppmärksamhet från stadens renhållningsverk. Under de följande fem åren förde brukarna en hård kamp mot illegal dumpning av hälsofarliga sopor och vandalism på platsen. Men hjälp av engagemang från grannar, lokala politiker och Renhållningsverket fick man tillslut igenom att forsla bort allt skräp och sanera marken från olja och gifter. Idag är platsen en vacker urban oas och en källa till stolthet för de boende i området. Organisationen har över 100 medlemmar och supporters med varierade bakgrund och en rad olika pro-

gram som sprungit fram ur brukarnas behov. Nedan följer exempel på en del av dessa program.

Program;

Composting: En möjlighet att kompostera sitt organiska hushållsavfall i trädgården för alla närboende, till en låg årsavgift. Högkvalitativ kompostjord får sedan hämtas på platsen av medlemmen.

Children's Creative Workshop: Barn får i samarbete med vuxna berätta om sina upplevelser av sitt område genom poesi, konst och skrivande av egna historier. Minst tjugo barn träffas i trädgården, två gånger i veckan under åtta veckor på sommaren.

Children's Garden: Varje år avsätts odlingslotter till barnen i grannskapet samt grupper från lokala skolor, för att uppmuntra experimenterade och lärande om det som växer och samarbetet som odlandet innebär.

Alternative Energy: Programmet är till för att sprida kunskap om förnyelsebara energikällor och särskilt solenergi, vilket kan tillgodose en stor del av energibehovet i trädgården.

Soil Testing: Ett särskilt programutskott gör löpande tester av jordkvaliteten i trädgården. Man undersöker att jorden är säker från gifter men också att halten av näringsämnen ligger på en bra nivå.

6/15 Green's movie nights: Syftar till att samla besökare i trädgården för att se en filmklassiker och bidra till en ökad gemenskap i området. Välkomnande av nya medlemmar samt information om kommande händelser sker på dessa kvällar.

Open Space Gallery: Genom detta program vill man uppmuntra det konstnärliga skapandet hos trädgårdens medlemmar och besökare. Programmet ska uppmuntra interaktion mellan olika etniska och sociala grupper och skapa ett område där den konstnärliga kreativiteten frodas.

Performances: Inom performanceprogrammet anordnas konserter, teaterföreställningar och poesiläsningar i 6/15 Green Community Garden. Allsång samt repetitioner med lokala kammarorkestrar sker också kontinuerligt i trädgården under året.

Organisationens regelverk (i korthet):

För att organisationen ska fungera finns ett utförligt regelverk som anger riktlinjer för hur man förväntas agera, samt ta hänsyn till varandra under vistelse i trädgården. Det kan handla om att vara sparsam med vattnet, rengöra redskap efter sig, alltid ha tillstånd av den som odlar det du tänker skörda innan du plockar det, samt regler för sammankomster och renhållning etc.

För att vara medlem betalas en årlig avgift på \$ 15. Denna bekostar underhåll och andra löpande kostnader i trädgården. Under året hålls tio medlemsmöten där information delges och beslut fattas. Som medlem förväntas man vara aktiv och hålla sig uppdaterad om vad som avhandlas på mötena. Man får även välja mellan att ansvara för en odlingsyta eller ta sig an en ansvarspost inom organisationen.

Varje medlem måste vid två tillfällen under varje trädgårdssäsong vara ansvarig för att vakta trädgården då den är öppen för allmänheten. Då ingår det i uppgiften att hålla rent på trottoaren utan trädgården, sätta upp välkomstskylten, välkomna besökare, svara på frågor, dela ut broschyrer samt se till att ordningsreglerna följs.

Den andra veckan i varje månad förväntas alla medlemmar hjälpa till med ett gemensamt grupprojeckt. Detta kan röra sig om underhåll eller att bygga konstruktioner i trädgården och är samtidigt en möjlighet för medlemmarna att mötas regelbundet.

För att få en individuell odlingslott, måste en ansökan lämnas hos *the Individual Plot Coordinator*, d.v.s. personen som har ansvar för fördelandet av lotter. Denna tar beslut tillsammans med den förtroendevalda, demokratiskt framröstade styrelsen. Står personen först i kö samt har skött sina uppgifter inom organisationen, kan den tilldelas en egen odlingsyta. Denna

måste sedan skötas om åtminstone varannan vecka från April till Oktober, annars får personen en muntlig varning.

Som medlem är man ansvarig att rapportera om någon bryter mot reglerna. Om en individ bryter mot dessa regler upprepande gånger, får personen först en muntlig varning, därefter en skriftlig och vid tredje tillfället en uppmaning att säga upp sitt medlemskap.

Möten, styrelse, samt övriga poster:

Mötet: På alla möten krävs minst åtta medlemmar som närvarar personligen eller person med fullmakt från sådan medlem, för att ett bindande beslut skall kunna fattas i en fråga. Av dessa åtta personer måste en majoritet stödja förslaget för att det ska gå igenom.

Förslag på nya styrelsemedlemmar lämnas på januarimötet varje år och klubbas igenom på februarimötet. En majoritet av det totala antalet medlemmar måste då vara närvarande och rösta. Styrelsen består av ordföranden, *The President*, vars uppgift är att leda styrelsen och samt alla möten. Denna person har också juridisk befogenhet att skriva på dokument i föreningens namn samt underteckna checkar. *The Vice President* är biträdande ordförande och hoppar in när den ordinarie ordföranden är inte kan närvara. Sekreteraren, *The Secretary*, är ansvarig för att dokumentera alla möten och mötespunkter skriftligen samt organiserar all korrespondens inom och utifrån organisationen. Kassören, *The Treasurer*, ansvarar för all finansiell dokumentation och har juridisk rätt att skriva på checkar i organisationens namn.

Övriga poster i föreningen, utöver styrelsen, är;

Membership Coordinator

Design Committee Coordinator

Children's Garden Coordinator and Assistant

Compost Coordinator

Newsletter

Publicity/Outreach

BQLT Representative

Sanitation Coordinator

Shed/Tools Organizer

Winter Maintenance Coordinator

Special Events Coordinator

Open Hours Coordinator

Community Plot Coordinator

Individual Plot Coordinator

Grant Writer

Alternative Energy and Water C.

Children's Workshop C. and Assistant

Community Herb Garden Coordinator

Group Vegetable Garden Coordinator

Fruit Coordinator

School Group Coordinator

Plant Archivist

Master Gardener

Fundraising Coordinator

Antalet poster är som synes tämligen omfattande och här finns något att engagera sig i för de flesta intressegrupper. Man kan t.ex. vara ansvarig för designkommittén, kryddträdgården, nyhetsbrevet, eller, varför inte vara fruktkoordinatör!

Vilka effekter har kunnat utläsas i verksamhetens spår i USA?

Ett socialt samspel

I Gröna Fakta del 5, 2001, berättar författarna om ett möte med en man i 25-årsåldern som ansvarar för en Community Garden nära sitt boende på Lower East Side i New York. I hans trädgård finns en scen där barn från fem år och uppåt får delta i skapandet av musik, teater och poesi. Mannens vision är att barnen i området ska känna sig trygga och få en meningsfull uppväxt (Lieberg & Schmidtbauer 2001, sid.3).

De Community Gardens som finns i New York har varierande funktioner beroende på intentionerna från brukarna. I somliga finns odlingar, utomhuskök och lekplatser, medan andra är mer visuellt inriktade och kännetecknas av ett meditativt lugn (Ibid, sid. 3).

I boken *Community Open Spaces* (Francis et al. 1984) har författarna studerat och utvärderat tio Community Gardenprojekt i New York City. Från samtal med brukarna har de fått detaljerade redogörelser för vilka effekter de har upplevt genom arbetet med trädgårdarna.

Gällande de sociala utkomsterna så de intervjuade bl.a. att de kände sig som en del av en stor familj i odlingsgruppen. Kommunikationen mellan grannarna fungerade bättre än tidigare och även i samspelet med barnen i området märktes en skillnad; de yngre verkade mer uppmärksamma på vad de vuxna sa (Francis et al 1984, sid. 78).

En brukare berättade att han genom involvering i ett Community Gardenprojekt fått nära vänner med vilka han delade gemensamma intressen, och kommentarer av detta slag återkommer frekvent i undersökningarna (Ibid, sid. 120). Många intervjuade beskriver också känslan av att trädgården varit källan till en känsla av gemenskap i hela närområdet och att den har fört samman ett splittrat grannskap (Ibid, sid. 165).

I en undersökning av hur arbetet med en Community Garden påverkar brukaren, utförd i Toronto, Ontario, (Wakefield et al. 2007), intervjuades brukarna om vilka effekter engagemanget i det gemensamma odlandet haft för dem. Det framkom att trädgårdarna hade blivit viktiga mötesplatser, att gemenskapen i grannskapet ökat samt att man inom gruppen upplevde att man stöttade och hjälpte varandra med mycket. Man kommunicerade även om man inte talar samma språk, genom gester samt utbyte av växter och redskap, sa en brukare. En annan person nämnde hur arbetet med att organisera den Community Garden han var medlem av, hade lett till att de inblandade nu lättare kunde engagera sig i andra projekt i området. Detta tyder på att Community Gardens kan vara ett bra sätt att stimulera brukarna till ett bredare samhällsengagemang (Wakefield et al. 2007, sid.98)

Byggande av identitet

”Den materiella omvärlden utgör betingelser som sätter gränser för individens självförverkligande. De är mer eller mindre påverkbara eller föränderliga, på förhand givna eller tillkomna allt eftersom. Att bli medveten om sig själv innebär att samtidigt bli medveten om de villkor som råder i den omvärld där man vistas. Omvärlden är möjlig att förändra inom vissa givna ramar och miljö och individ tar form i en dialektisk, synomorfisk process. Vår identitetsutveckling är redan från början relaterad till omvärlden och de föreställningar vi har om möjligheterna att förändra den. I det perspektivet blir emellertid medvetenheten om omvärlden och medvetenheten om det egna jaget två sidor av samma sak, det vill säga individens medvetenhet om sitt vara.

Medvetenheten om omvärldens och arkitekturens betydelse och de faktiska möjligheterna att välja var man vill leva och hur man vill leva, liksom de faktiska möjligheterna att påverka och förändra livsmiljön så att den kommer i samklang med ens strävan till självförverkligande, blir då av största vikt för identitetsutvecklingen.” (Werne 1987, sid.152.)

Werne ringar i citatet ovan in en viktig aspekt av det mänskliga behovet av att kunna påverka omständigheterna i vilka man fungerar. De områden där Community Gardens uppkommer kännetecknas som tidigare nämnts ofta av låg medelinkomst, problem med kriminalitet och vandalism, samt brist på platser för rekreation och sociala sammankomster. Genom att fysiskt förändra en plats som symboliserar något individen *inte vill* identifiera sig med, till något som istället representerar vad personen *vill* identifiera sig med, bidrar personen till sitt eget självförverkligande. Att handlingen dessutom utförs av en grupp, som ett gemensamt mål, ger en *vi-känsla*, en känsla av att *höra till* (Francis et al 1984).

Barnens lärande

Community Gardens kan vara en stor tillgång i arbetet med barn. I en artikel i den nätbase-
rade tidningen *Organic Gardening*, beskriver författaren en stödgrupp för tonåringar i riskzonen, i Buffalo, New York, som anordnar workshops i sin Community Garden. Dit kan ung-

domarna komma efter skolan och lära sig om hållbart odlande, näring och hälsosam matlagning. I projektet får de även laga egna produkter av vad de skördat och genom försäljning och distribution av dessa produkter lär de sig om hur eget företagande kan gå till (Meyer 2009, sid.2).

För stadens barn kan Community Gardens vara den enda chansen att på nära håll studera hur det naturliga kretsloppet fungerar. Att följa processen hur hushållsavfall i komposten blir till jord, och hur man i denna jord kan plantera frön som blir till grönsaker att skörda, är en fantastisk källa till lärande (Kirschbaum 1999). Kunskapen om kretsloppet ger också en ingång till ett miljövänligt tänkande och många skolor utnyttjar detta i sin undervisning.

I Community Gardens är det även vanligt att man har särskilda aktiviteter för barnen. I exemplet från *6/15 Green* ovan kan man t.ex. läsa i programmet om hur workshops inom konst och poesi anordnas, samt att det inom organisationen finns vuxna med särskilt ansvar för dessa aktiviteter (*6/15 Green* 2010 [online]).

Fysisk och mental hälsa

I den tidigare nämnda undersökningen av Community Gardens i Toronto, Ontario, så framkom det under intervjuer med brukarna att de upplevde en förbättrad fysisk och mental hälsa på grund av vistelsen i trädgården. Den motion som trädgårdsarbetet innebar, visade sig viktig, särskilt för de äldre brukarna. Många poängterade också den känsla av avkoppling och minskad stress som trädgårdsarbetet innebar (Wakefield 2007, sid. 97).

Att även en liten grön yta kan ha stor betydelse för rekreativ möjlighet i ett område framkommer av den forskning som sammanställts av Kaplan, Kaplan & Ryan i boken *With People in Mind: Design & Management of Everyday Nature* (1998). De understryker att det kan räcka med ett endaste träd att titta på utanför sitt fönster för att koncentrationsförmågan ska förhöjas och att en miljö kan vara rekreativ även om den ligger nära t.ex. en industri eller andra mindre attraktiva element. Genom hur den designas kan platsen ändå innebära lugn och möjlighet till återhämtning (Kaplan et al. 1998, sid. 73).

I den ovan nämnda undersökningen i Toronto, blev de intervjuade brukarna även tillfrågade om deras kostvanor förändrats i samband med odlandet. Det visade sig inte helt oväntat att konsumtionen av färska grönsaker hade ökat markant. Särskilt viktigt blev detta för de låginkomsttagare som annars inte hade råd att köpa färska råvaror och deras näringsintag förbättrades därmed avsevärt (Wakefield 2007, sid. 97).

En tryggare plats

I New York finns en specifik form av Community Gardens som kallas för *Casitas*. *Casitas*-trädgårdar är ett uttryck för de puertoricanska invandrarnas kultur och det som gör dem speciella är bl.a. traditionen att bygga ett litet hus på området. Huset är traditionellt puertoricanskt inrett och har en liten veranda där man umgås och kopplar av. Runt om det finns odlingar och blomsterrabatter och i anslutning till dessa också ett litet torg där olika uppträdanden kan ske (Lieberg & Schmidtbauer 2001, sid. 6).

Casitas fyller många funktioner för brukarna och en av dem är just trygghetsaspekten. På vissa av New Yorks gator är våld och kriminalitet vanliga inslag och *Casitas* blir en slags fristäder i denna miljö. Barnen kan leka fritt på området och respekt för den frizon som trädgården utgör, tillåter de vuxna att slappna av och känna sig trygga (Ibid. 2001).

I den tidigare nämnda fallstudien av tio Community Gardens i New York, framkommer indikationer på liknande effekter. Brukarna förklarar att eftersom man nu har lärt känna sina grannar hjälps man åt i olika situationer och ser efter varandra (Francis et al 1984, sid. 131). Inom vissa Community Gardenprojekt bildas även civila vaktgrupper som patrullerar grannskapet (Broadway 2009, sid. 26). Denna form av engagemang kan göra betydande skillnader för trygghetskänslan i ett område och leda till att folk vågar vistas i anslutning till gaturum-

met. Enligt undersökningar innebär det även en ökad känsla av trygghet att vi ser att en plats är befolkad och denna känsla av trygghet genererar i sin tur ännu mer rörelse på platsen. Känslan av trygghet blir därigenom också en faktisk trygghet, då folk har uppsikt över gaturummet och varandra och cirkeln sluts. En befolkad plats är generellt sett en tryggare plats (Boverket 2009).

Ekonomiska vinster

I en studie där man följt områden med Community Gardens från deras anläggande, i St. Louis, USA, visas en rad positiva ekonomiska utkomster. Däribland kan nämnas ökade värden för fastigheter i närområdet och högre medelinkomst per hushåll jämfört med områden med liknande förhållanden men utan närhet till en Community Garden (Gateway Greening 2009).

En annan undersökning från New York, visade att fastighetsvärdena inom en radie av ca 300 meter av en ny Community Garden ökade märkbart och att denna värdeökning sedan fortsatte över tid. Den största positiva effekten kunde utläsas intill de trädgårdar som var av hög kvalitet (definition inom ramen för undersökningen) och låg i de ekonomiskt minst bemädlade områdena. I ett område ökade t.ex. värdet på fastigheter kring en Community Garden med 9,4% under de första fem åren efter trädgårdens anläggande (Voicu & Breen 2008, sid. 241-283).

Utöver ökande fastighetsvärden i området tillkommer en annan ekonomisk aspekt, nämligen den av de pengar som sparas i de enskilda hushållen genom odling av egna livsmedel (Wakefield 2007, sid. 97). Färska råvaror är som tidigare nämnts ofta dyra och hamnar därför utom räckhåll för det stora antal amerikanska medborgare som lever på ett minimum. Att bli självförsörjande av färska grönsaker innebär därmed att man både kan ersätta en stor del av den mindre näringsrika mat man vanligen köper till hushållet med ett nyttigt alternativ, och samtidigt spara pengar.

Dokumenterade dilemman med anknytning till Community Gardens i USA

Det finns en del problematiska faktorer att ta hänsyn till gällande Community Gardens. En av dessa är att det i framtiden kommer att bli svårt att få tillgång till ledig urban tomtmark, när förtätning av städerna står på agendan hos de flesta kommuner. Förtätning är just nu den dominerande lösningen på det fenomen som kallas *Urban Sprawl*, d.v.s. när städernas förorter expanderar och på så sätt tar värdefull skogs- och jordbruksmark i anspråk (Needham 2008, sid. 34). Att stadens restytor blir eftertraktade för exploatering höjer så klart deras ekonomiska värde och även om ledig mark skulle finnas, blir den för dyr att upplåta till grönska. Detta är det ständiga dilemman inom den gröna sektorn, de utkomster som grönytan ger oftast är svåra att värdera ekonomiskt. Därför blir undersökningar av den typ som nämndes i föregående kapitel, där man påvisar hur det rent ekonomiska värdet av omgivande bebyggelse faktiskt kan stiga om närhet finns till en Community Garden, ovärderliga för rörelsens fortlevnad. Att inte veta om den Community Garden man tillhör får vara kvar på grund av hot om exploatering, kan vara en negativ effekt för brukarens mentala hälsa. Om personen upplever trädgårdsodlandet som en källa till rekreation och återhämtning, kan det vara en stress att veta att platsen närsomhelst kan bli jämnad med marken. Eftersom efterfrågan på att vara medlem av en Community Garden är stor och köerna ofta är långa, kan oron öka ytterligare över att man i sådana fall står utan möjlighet att odla (Wakefield et al 2007, sid. 92).

Community Gardens kan, med sina många utkomster vara en ideal strategi för att bygga gemenskap i ett segregerat område. En viktig fråga är dock: Är en Community Garden alltid önskvärd bland brukarna i det tänkta området? Solomon Boye, programkoordinator på *Toronto's Parks, Forestry and Recreation Division*, säger i en artikel av Gretchen Needham (2008),

att det är viktigt att Community Gardens förblir en av brukarna driven process. Boye menar att det måste finnas ett genuint intresse och en efterfrågan från människorna i området där trädgården anläggs för att organisationen ska fungera. Bill Maynard, vice ordförande för ACGA, säger vidare i samma artikel att kommuner i vissa fall anlägger Community Gardens på eget initiativ, i områden där de varken är önskade eller behövda och dessa är då dömda att misslyckas (Needham 2008, sid. 34).

En frågeställning som tas upp av Michael Broadway i artikeln *Growing Urban Agriculture in North American Cities: The Example of Milwaukee* (2009, sid. 29), är om Community Gardens och urban odling i allmänhet bara är en trend? Han hänvisar till rörelsens historia i USA och hur intresset för att odla sin egen mat och därigenom spara pengar, alltid har ökat i tider av lågkonjunktur för att sedan svalna när ekonomin åter kommer på fötter. Om så är fallet kommer framtiden att utvisa när konjunkturen svänger nästa gång, menar han. Broadway väger dock inte in faktorer som den ökande medvetenheten om vad vi äter, det fokus som idag finns på klimatfrågor, samt den forskning som visar på förbättrad hälsa vid vistelse i grönska. Att enbart ta ställning utifrån ett historiskt och ekonomiskt perspektiv, framstår som ett sätt att kraftigt förenkla ett långt mer komplext resonemang.

Svenska motsvarigheter till Community Gardens

Marie Larsson skriver i sin doktorsavhandling *Stadsdelsträdgård Plats för gemenskap och kreativa processer* (2009), att hon inte kunnat finna en direkt motsvarighet till vad som internationellt benämns som Community Gardens här i Sverige (Larsson 2009, sid. 160). Däremot finns det flera rörelser och organisationer som innehåller element som överensstämmer med de som finns i Community Gardens.

Nedan följer en rad beskrivningar av sådana rörelser och organisationer som finns och verkar i Sverige. De som Larsson lyft fram redovisas under en särskild rubrik, tillsammans med introduktionen av det ännu så länge metaforiska begreppet *Stadsdelsträdgård*, som skulle kunna bli en slags svensk Community Gardenstrategi för framtiden. Övriga valda fall, utöver de Larsson beskrivit, är den i Sverige vitt utbredda koloniträdgårdsrörelsen, som med det gemensamma odlandet och potentialen till rekreation, tangerar vissa aspekter av Community Gardenrörelsens funktioner och utkomster. Vi har också det nystartade nätverket *Mykorrhiza*, vars huvudfokus ligger i att med solidariska förtecken främja odlandet av närproducerad mat, samt bidra till ett mer hållbart samhälle (*Mykorrhiza* 2010 [online]). Slutligen beskrivs även *The Allotment Plot* som också är en ung organisation som startades bl.a. med syftet att flytta produktionen av mat närmare konsumenten/brukaren (*The Allotment Plot* 2010 [online]).

Koloniträdgården

Under industrialiseringen i slutet 1800-talet, flyttade mängder av arbetare från landet in till städerna i Sverige. Urbaniseringen ledde till stor bostadsbrist och som svar på detta började man förtäta städerna överallt där möjlighet fanns. Gårdshus klämdes in på kvarterens innergårdar och stora områden av kåkstäder bredde ut sig i städernas utkanter (Flinck 1994, sid. 249). Arbetarna hade det trångt och fattigt och tillgången till rekreation i närmiljön var minimal. Koloniträdgårdsrörelsen uppstod som en motreaktion till dessa förhållanden och skulle ge arbetarna möjlighet att vistas ute i friska luften, samtidigt som man kunde odla för att dryga ut hushållskassan.

Idén hämtades från Tyskland där odlingslotter för de fattiga funnits sedan 1800-talets mitt. Det var läkaren Daniel G. Schreber från Leipzig som hade insett vikten av rekreation i en grön miljö för att bl.a. ge bättre motståndskraft mot tuberkulos för städernas fattiga. Genom att själva odla näringsrik mat skulle familjernas näringsintag även förbättras avsevärt. Kolonierna skulle ligga på gångavstånd från bostaden så att man lätt kunde ta sig dit efter arbetsdagens slut, samt inte kosta mycket att hyra (Drost et al. 1995, sid.14-15). Försöken blev mycket lyckade och rörelsen spred sig även till Belgien, Danmark och sedan över sundet till Skåne. Det första svenska koloniområdet anlades i Landskrona 1888 och efterföljdes av kolonilotterna vid Pildammarna i Malmö 1895. 1916 fanns koloniträdgårdar i 37 svenska städer (Drost et al.1995, sid. 15).

Maria Flinck beskriver i boken *Tusen år i trädgården* (1994) hur bildandet av en koloniträdgårdsförening kunde se ut:

”Nyköpings Föreläsningssanstalt arrangerade 1905, på initiativ av bankdirektör Carl Cullberg, ett föredrag av Anna Lindhagen, som i Sverige var en av de första entusiasterna för koloniträdgårdar. Efter mötet undersökte hon och några intresserade terrängen runt staden för att hitta det lämpligaste området(...) Snart ordnades ett allmänt möte och föreningen bildades.” (Flinck 1994, sid. 250)

Marken arrenderades ofta av staden och kontrakten omfattade sällan särskilt långa perioder, ibland bara ett år. Områdena togs heller aldrig med i stadsplanerna och revs så fort ägaren önskade exploatera. Detta var ofta en stor förlust för odlarna eftersom de lagt ner ett stort arbete i att skapa en god jord på platsen (Flinck 1995, sid.250). Att inte veta huruvida man fick

ha sin lott kvar kunde också innebära att platsen inte sköttes lika väl som den skulle gjort annars (Drost et al. 1995, sid. 21).

Idag för koloniområdena en tryggare tillvaro. I takt med att medvetenheten om behovet av gröna ytor för rekreation ökar har en ny syn på dessa områden utvecklats hos kommun och myndighet (Drost et al. 1995, sid. 26). 1921 bildades *Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar*, den rikstäckande organisation som företräder rörelsen. Att vara medlem i organisationen ger bl.a. föreningen stöd i förhandlingar gällande kontraktsbestämmelser, uppsägningsärenden och planändringar. Förbundet arbetar även för att förmedla den gedigna kunskap om trädgård och miljö som byggts upp under åren och skapar möten mellan medlemsföreningar för erfarenhetsutbyten och utveckling av verksamheten (Drost et al. 1995, sid. 102).

Koloniträdgårdsrörelsen har alltid grundat sig i ett starkt socialt engagemang och har under de senaste årtiondena även varit aktiva i samhällsutvecklingen.

I *KOLONISTUGA HEMMAVID Utvärdering av Lövkojan – en närkoloni i Göteborg* (1988), har Magnus Bergquist och Lena Jarlöv studerat utkomsterna av ett projekt som baserats på konceptet att anlägga ett koloniområde i anslutning till ett miljonprogramsområde, där man hade problem med att många lägenheter i stod tomma. Konceptet baserades på en idé som framförts av arkitekturforskare Lena Jarlöv själv, i avhandlingen *Boende och skaparglädje. Människors behov av skapande verksamhet – en försummad dimension i samhällsplaneringen* (CTH 1982), där förslaget var att utveckla möjligheter för de boende i förorterna att bygga lusthus och odla trädgårdar som komplement till sina lägenheter.

Enligt undersökningen finns inga direkta bevis för att området ökat i attraktivitet på grund av kolonins tillblivelse. Däremot finns ett ökat kvarboende och en minskning av outhyrda lägenheter, men detta skulle också kunna hänföras till ”en allmän stabilisering i bostadsområdet samt den kärva bostadsmarkanden i Göteborg som helhet” (Bergquist & Jarlöv 1988, sid. 159). En gemensamhetsstuga som uppförts i anslutning till koloni- och bostadsområdet används dock mycket flitigt både till vardags och för uthyrning till bröllopfester etc. Detta tyder på behov av en samlingspunkt i området.

Många kolonister i Lövkojan har enligt intervjuer börjat umgås med varandra men för de icke-kolonister som bor i området har inga nya grannkontakter knutits. Dock uppger de att de brukar promenera genom området och använda gemensamhetsstugan. En intressant aspekt kring projektet är att de som inte själva utnyttjar koloniområdet ändå tycker att det är viktigt att området nu associeras med någonting positivt (Bergquist & Jarlöv 1988, sid. 159).

Stadsdelsträdgården

Begreppet *Stadsdelsträdgård* myntas av Marie Larsson i hennes doktorsavhandling *Stadsdelsträdgård Plats för gemenskap och kreativa processer* (2009). Avhandlingen syftar till att analysera och identifiera aspekter av lokala odlingsinitiativ, där människor på ett socialt och ekologiskt hållbart sätt utformar och brukar sin närmiljö (Larsson 2009). ”Målet är att bidra till en ökad förståelse av betydelsen av fenomenet självorganiserad trädgård för gemenskap och odling.” (Ibid. 2009, sid. 17)

I avhandlingen gör Larsson fallstudier av tre svenska trädgårdar som hon benämner som självorganiserade, där självorganiserade betyder att de skapats på initiativ av brukarna och inte som ett resultat av bestämmelser från myndighet eller kommun. Resultatet av fallstudierna diskuteras sedan i relation till referensobjektet Bickershof i Utrecht i Holland, en självorganiserad trädgård som förvaltas av de boende och brukas enligt ett hållbart ekologiskt system. De studerade fallen i Larssons avhandling är; Slottsträdgården i Malmö, Lärjeåns Trädgårdar i Göteborg, samt Mandelmanns trädgårdar i Rörum, Simrishamns kommun. De har valts ut baserat på tre huvudsakliga kriterier; att trädgården är öppen för alla, att trädgården är självorganiserad och att det i trädgården bedrivs ekologisk odling (Larsson 2009, sid. 61).

Kriterierna har fastställts med syftet att hitta trädgårdar som liknar referensobjektet Bickershof.

Begreppet stadsdelsträdgård kan enligt Larsson beskrivas som metaforiskt, eftersom företeelsen i sin helhet inte existerar i Sverige än. De trädgårdar som Larsson gjort fallstudier av innehåller dock element, vilka tillsammans bidrar till definitionen av begreppet stadsdelsträdgård (Ibid. 2009, sid.160).

Följande citat från avhandlingen ringar in det nya begrepp som Larsson introducerat:

”I stadsdelsträdgården är brukarna självorganiserade i förhållande till myndighet och kommun. Det är en gemensam användningsrätt där brukarna beslutar över användningen. I denna självorganiserade lokala praktik kan en känsla av gemenskap (community) utvecklas i lokalsamhället.” (Larsson 2009, ur: Sammandrag)

Stadsdelsträdgården skulle enligt Larsson kunna fungera som en modell för en ny typ av offentliga rum i Sverige. I dessa rum kan brukaren själv få prägla när närmiljö och göra den mer personlig. Detta personliga uttryck kan skapa en hemkänsla som ger ett mervärde (Larsson, intervju: 2010-03-23). En framtida uppgift för landskapsarkitekter, planerare och förvaltare kan då vara att ge möjlighet till och uppmuntra initiativ till självorganiserade trädgårdar. Detta kan t.ex. gälla att avsätta mark till förmån för brukarinitierade projekt eller att fungera som processledare (Larsson 2009, sid.172).

Mykorrhiza

Nätverket *Mykorrhiza* är en relativt nystartad grupp som jobbar för att främja produktion av närodlat mat och på detta sätt arbeta med frågor som hälsa, miljö och solidaritet ur ett globalt perspektiv. Den livsstil och de konsumtionsmönster vi har utvecklat i västvärlden gynnar produktionsmetoder som bidrar till andra människors lidande, menar *Mykorrhiza*, och vi behöver ändra vårt sätt att tänka och hitta nya lösningar för hur vi producerar och konsumerar mat.

Mykorrhiza är en ideell demokratisk förening som har en kärngrupp till vilken olika intressecirklar är knutna. Alla beslut som tas bygger på konsensus och visionen för organisationen är att den ska vara så platt och transparent som möjligt. Inget särskilt medlemskap ingås och det krävs heller igen medlemsavgift, detta för att alla ska kunna delta, oavsett ekonomiska förutsättningar.

Gruppen vill jobba brett och lösningsfokuserat med att inspirera och bistå de som vill odla ekologiskt och småskaligt, på landet eller i staden. Att skapa mötesplatser för att främja dialog och kunskapsutbyte om lösningar för lokal försörjning står på agendan och på hemsidan välkomnas alla som delar nätverkets värderingar att ansluta sig till rörelsen. Värdegrunden består av följande punkter;

”Syn på människan som en del av naturen

Ansvarstagande samarbete med ekosystemen

Samarbete framför konkurrens

Jämställdhet oavsett etnicitet, religion, kön, nationalitet, sexuell läggning eller social status

Icke-våld

Lösningsfokuserat arbete.

Öppen och ärlig kommunikation

Solidaritet

Kärlek

Transparens” (*Mykorrhiza* 2010 [online])

Mykorrhiza är en del av det europeiska nätverket *Reclaim the Fields*, som arbetar med att sprida kunskap och fungera som en länk mellan olika gårdar och kollektiv dit man kan åka för att lära sig mer om småskaligt jordbruk och lokal odling (*Reclaim the Fields* 2010 [online]).

Mykorrhiza har även spridit egna utskott, från Malmö vidare till Göteborg och Stockholm, och under dessa grupper bildas i sin tur intresse-cirklar. I Malmögruppen har just nu intresse-cirkeln *Stadsodling* en del intressanta projekt på gång. Bland annat skall man inom kort börja odla grönsaker i *Enskifteshagen* i östra Malmö. *Enskifteshagen* är en kommunalt ägd park där en del av gräsmattan nu ska få ge plats åt en grönskande trädgård. Genom en öppen dialog och ett samarbete med Malmö kommun får *Mykorrhizas* medlemmar viss hjälp både praktiskt och ekonomiskt vid anläggandet. De får t.ex. skriva en önskelista på vad de skulle behöva till projektet där t.ex. staket, jordprover och framledning av vatten och elektricitet kan ingå.

På *Mykorrhizas* hemsida kan man läsa att organisationen i vissa fall tillämpar så kallad civil olydnad för att få igenom sina syften. Begreppet civil olydnad definieras på organisationens hemsida som följer: "...en form av politisk aktivism som går ut på att öppet, utan våld, bryta mot lag eller vägra följa vissa myndighetsbeslut och vara beredd att ta konsekvenserna av handlingen. Syftet är, förutom den direkta effekten av vägran, att utmana den lydnad som möjliggör det förtryck, orättvisa eller missförhållande olydnaden vänder sig mot. Genom att ta konsekvenserna undergrävs den rädsla för straff som är en av förutsättningarna för lydningen."(Mykorrhiza 2010 [online])

Ett exempel på sådan civil olydnad kan sägas vara de guerilla-odlingsprojekt som Göteborgsgruppen enligt hemsidan planerar utföra. Uttrycket *Guerilla Gardening* är hämtat från organisationen *Green Guerillas* som tidigare nämnts, och de aktioner där de planterade växter och sådde frön på andras mark utan tillstånd i syfte att prägla sitt närområde och göra det vackert (*Green Guerillas* 2010 [online]). Enligt *Mykorrhizas* hemsida gör dock Göteborgsgruppen detta för att "...synliggöra möjligheterna för stadsbor att göra sig oberoende av det globala matsystem som dagligen ödelägger stora delar land och förstör många människors liv" samt "återta rätten att villkorslöst odla sin egen mat" (*Mykorrhiza; Lokalgrupper; Göteborg* 2010 [online]).

The Allotment Plot

The Allotment Plot är ett samarbete mellan Sveriges Lantbruksuniversitet SLU och Stiftelsen Wanås Utställningar som började med att de båda parterna tillsammans skulle söka pengar för ett pedagogiskt partnerskapsprojekt. Studenter från SLU inbjöds att engagera sig i uppdraget där syftet var att samarbeta med Wanås i en kontext som behandlade miljöfrågor. Wanås Gods och Stiftelse för utställningar ville visa på den miljövänliga profilen de arbetade med och skulle därför skapa en konstutställning där ämnen som ekologi och relationen natur/människa behandlades. Ledorden "ekologisk", "experimentell" och "köksträdgård" nämndes som inspiration till de sex studenter som valdes ut att delta i projektet.

Studenterna började vrida och vända på vad kombinationen av dessa begrepp kunde tänkas innebära och kom fram till en oväntad lösning. För att skapa en köksträdgård som är ekologisk och miljövänlig rakt igenom, borde man även ta hänsyn till trädgårdens funktion och användning i konceptet, vilket inkluderar hänsyn till *var* trädgården finns. Utkomsten av tanken var att om man behöver ta sig med bil från sin bostad ända till Wanås slott för att uppleva trädgården, skulle den inte vara miljövänlig, ekologisk och hållbar. Om trädgården däremot var just ett koncept, som man själv lätt skulle kunna återskapa i anslutning till sin egen bostad, skulle den ekologiska parametern infrias på riktigt. Så blev det och *The Allotment Plot* fick som fysisk manifestation demonstreras på Wanås utställning genom en samling pallkragar som spriddes på gården, i vilka vackra ätliga nyttoväxter planterades (Söderberg 2009, sid. 12). Via rörelsens hemsida uppmanas folk världen över att ansluta sig och själva skaffa sig en pallkrage där man odlar mat på en ledig markyta där man bor (*The Allotment Plot* 2010 [online]).

Fenomenet sprider sig nu över världen och via hemsidan länkar folk till sina egna *plots*. Ett nätverk bildas alltså, där diskussionen pågår om vad som verkligen kan tolkas som ekologiskt och hållbart.

Diskussion

Vilka slutsatser kan dras av jämförelser mellan det gemensamma odlandet i Amerika och Sverige?

Det gemensamma odlandet har, som framgått av de historiska tillbakablickarna, både i USA och Sverige uppkommit mot bakgrund av den Industriella revolutionen. I USA har Community Gardenrörelsen sitt ursprung i att städernas fattiga arbetare fick möjlighet att odla mat på hyrd eller lånad mark för att klara sin försörjning i kristider och i Sverige applicerades systemet med koloniträdgårdsrörelsen för att på ett liknande sätt tillgodose arbetarklassens behov av komplimenterande försörjning. Dock fanns i Sverige redan från början även rekreationstanken med som ett självändamål, vilket inte verkar ha varit fallet i USA där denna aspekt av det gemensamma odlandet började betonas först i samband med den solidaritetsrörelse som blommade upp på -60 och -70-talet (Lawson 2005).

Den amerikanska Community Garden-anda som leder till de utkomster som beskrivits i uppsatsen, där formandet av en gemenskap och byggandet av ett *vi* skett, bör med rättvisa kunna härledas till de aktioner som utfördes vid denna tid. Rörelser som *Green Guerillas* där en grupp människor tillsammans bestämde sig för att sätta sin prägel på den stadsdel de bodde i och tog saken i egna händer, bröt igenom en barriär och visade på en möjlighet. Någonstans i det vakuum som uppstod då det amerikanska samhället inte hade råd att tillgodose sina medborgares behov uppstod ett *gör-det-själv*-engagemang som fortfarande präglar USA idag.

I Sverige saknas en motsvarande aktivism. I den intervju som utfördes med Marie Larsson (2010-03-24) diskuterades just denna avsaknad. Enligt Larsson finns i det svenska samhället en stark tradition av omhändertagande från kommun och stat som gör att vi som brukare inte tar oss friheten att prägla det offentliga rummet. Svensken är van att få sina behov tillgodosedda och sina riktlinjer för agerande i detta offentliga rum, uppdragna från en högre instans.

De offentliga, professionellt designade parker som finns för rekreation idag fyller vissa av våra rekreativa behov men misslyckas att uppfylla andra (Francis et al. 1984, sid. 5). I Magnus Bergquist och Lena Jarlövs undersökning av närkolonin Lövkojan i Göteborg, hänvisas till Jarlövs tidigare avhandling *Boende och skaparglädje. Människors behov av skapande verksamhet – en försummad dimension i samhällsplaneringen*, där individens behov av att skapa och prägla sin närmiljö utforskas. I USA verkar folket genom nödens lag ha snubblat över denna möjlighet till självförverkligande medan vi i Sverige ännu inte drivits att korsa den mentala gräns som respekten för det offentliga rummet innebär.

Larsson argumenterar för att det är här landskapsarkitekten och planeraren kan ha en framtida (eller nutida) roll. I egenskap av att fungera som en länk mellan brukare och kommun kan landskapsarkitekten eller planeraren bli den som visar på möjligheten till ett eget engagemang och platsskapande i det offentliga rummet.

Annika Söderberg, en del av gruppen som startade rörelsen *The Allotment Plot* är inne på ett liknande spår i sitt examensarbete (Söderberg 2009) där hon beskriver projektets genomförande och utkomster. Hon talar om att ”osäkra” designprocessen i betydelsen att i flera skeden överlämna ansvaret för projektets vidareutveckling i andras händer. Genom att skapa en plattform för, och visa på möjligheten att, på frivillig basis ansluta sig till rörelsen, bollar *The Allotment Plot* vidare en möjlighet till egna initiativ. Detta ”osäkrande” är en arbetsmetod som på flera punkter överensstämmer med det sätt på vilket Larsson formulerat landskapsarkitektens möjliga yrkesroll; som en processledare som inte söker kontrollera själva designprocessen i detalj utan snarare strävar mot att öppna upp möjligheter för brukaren att själv bli designer.

Mykorrhiza Malmö Stadsodlares arbetsmetoder grundar sig på inställningen att det offentliga rummet bör tas i besittning för lokal odling av mat. Därigenom kan organisationen verka för en mer miljövänlig livsstil samt en solidaritet med de människor världen över som idag

blir lidande av de konsumtionsmönster vi följer. De samarbetar med Malmö kommun där de har en kontaktperson (landskapsarkitekt John Lepic) och får på så sätt stöd för vissa projekt. *Mykorrhiza* korsar därmed den mentala gräns för medskapande av det offentliga rummet som tidigare nämnts och ställer sig som en motpol i den diskussion som hittills förts. Vad har då möjliggjort detta steg?

En teori kan vara att den våg av ökad medvetenhet kring våra konsumtionsmönster och då särskilt de som rör matproduktion har vuxit till en rörelse vars nivå av engagemang kan mätas med den medborgarrätts- och solidaritetsrörelse som slog igenom i USA på 60- och 70-talet. Då berodde korsandet av gränsen på en frustration över brist på initiativ till förändring från högre instanser, vilket fick *Green Guerillas* att ta saken i egna händer och själva bli platsskapare. Idag motsvaras detta måhända av frustration över politikernas brist på handling i fråga om klimatet och det globala ansvar vi har mot våra medmänniskor, trots att det är fastslaget att de konsumtionsmönster vi följer idag inte är hållbara.

Genom Internet sammanflätas nätverk och organisationer världen över som tillsammans bygger strategier för alternativa sätt att leva och resonera om de resurser som står till buds. Måhända hade inte *Mykorrhiza Malmö* korsat gränsen och tagit det offentliga rummet i besittning om de inte fått bevisat genom folk från andra länder att det var möjligt. Är det nätverkande som sker via Internet idag en process som kommer att förändra sättet att förhålla oss till vår närmiljö i Sverige? I så fall finns klara paralleller mellan det sätt som landskapsarkitekten och planeraren kunde fungera på i en ”osäkrad” designprocess och det sätt på vilket Internet idag fungerar.

Under arbetet med denna uppsats har det gång på gång stått klart, vilket oundgänglig roll Internet spelar för uppbyggnaden och vidareutvecklingen av de rörelser som arbetar för det gemensamma odlandet.

En framtid för Community Gardens i Svenska bostadsområden?

I USA uppstod fenomenet Community Gardens genom odlingar på övergiven tomtmark inne i städerna. Det var där de fattiga bodde, medan den ekonomiskt starka medelklassen hade förflyttat sig ut till förorternas villakvarter där kommunen investerade i närmiljön. Situationen i Sverige idag är den omvända. Den köpstarka medelklassen bor i stadens fina kvarter och de som inte har råd hänvisas till miljonprogramsområdena i förorten. Där står stora huskroppar uppställda på rad, omgivna av gräsmattor och enstaka prydnadsbuskar. Ett uttryck för modernismens ideal om en lättskött omgivning där människan kunde leva bekymmersfritt medan hon fick utlopp för sin kreativitet på arbetsplatsen. Så blev det ju inte riktigt. I miljonprogramsförorten hamnade invandrarna, sjukpensionärerna och de arbetslösa (författaren är här medveten om generaliseringen). På vissa platser har problem med våld och brist på trygghet uppstått, en situation som inte är helt olik den som rådde i de tidigare nämnda amerikanska städerna.

I Bergquist och Jarlövs ovan nämnda utvärdering av närkolonin Lövköjan i Göteborg prövades konceptet att låta de boende i miljonprogramsområdet Lövgärdet som hade problem med att många lägenheter stod tomma, hyra närliggande kolonilotter där de fick odla och bygga egna kolonistugor. I sammanfattningen av undersökningens resultat kunde det bl.a. utläsas att många sociala kontakter knutits mellan dem som hyrt kolonilotter och att de uppskattade vistelsen i området. Dock var långt ifrån alla de boende i Lövgärdet villiga att lägga ner den tid och det engagemang det innebär att underhålla en lott (Bergquist & Jarlöv 1988). Ett annat problem var att ändrade regler senare lett till att de boende inte automatiskt hade förtur till lotterna, vilket undergrävde själva syftet med en närkoloni.

De boende i området Lövgärdet upplevde alltså i stort närkolonin som något positivt men problemet som hindrade många från engagemang var att det var för krävande. Vad kan man då ta till sig av resultatet av detta försök?

Att få möjligheten att prägla sin närmiljö verkar välkomnas av brukarna, vilket också understöds av de exempel vi sett från USA. Miljonprogramsområdenas anonyma, vidsträckta gräsytor kunde också lämpa sig bra för uppodling till trädgård för främjande av gemenskap, integration och trygghet, liksom den vision om stadsdelsträdgården som Larsson beskriver i sin avhandling (2009). Processen blir då liknande den som skedde i USA, men det blir de öde gräsytorerna istället för stadens ödetomter som tas i besittning.

Förutsättningen är dock, som Solomon Boye, programkoordinator på *Toronto's Parks, Forestry and Recreation Division*, underströk i den intervju som tidigare refererats till, att initiativet till projektet uppkommer ur en genuin önskan och ett engagemang från brukarna själva (Needham 2008, sid. 34).

Men då uppstår ett problem som anknyter till diskussionen i avsnittet ovan; om brukarna inte vet att det är tillåtet för dem att prägla sin närmiljö, hur kan de då uttrycka en önskan om det? Personligen så tror jag att initiativ som de *Mykorrhiza* nu genomför i Malmö, kan tjäna som ett åskådliggörande av möjligheten att delta. Att se någon annan förverkliga ett projekt är troligen en starkare katalysator för att själv bli motiverad till handling än att någon berättar att möjligheten finns (även om detta säkert också kan inspirera någon).

Gällande rättigheter för hyresgäster att få odla på privat mark ligger ju bollen där i markägarens händer. Men genom en öppen dialog om vilka utkomsterna kan bli av att de boende tillåts skapa en platskänsla och göra sig hemmastadda i sin närmiljö kan man antagligen komma långt. I fallet med Lövkojan var det kommunen som ägde marken och *Mykorrhizas* odlingar har hittills varit belägna på kommunal mark. John Colding nämner i artikeln *Gröna kilar och urbana samfälligheter* (2009) ett särskilt slags brukaravtal som kan upprättas mellan kommunen och en grupp boende, där de tar på sig ansvar för underhåll och utveckling av ett område. Kunde samma slags kontrakt upprättas med en privat markägare?

Avslutande reflektion

De resonemang som förts i diskussionen leder in på ett spår som det skulle vara intressant att följa upp i form av ett examensarbete, där möjliga samarbeten skulle kunna sökas med och igenom de nätverk som presenterats ovan. Det talas mycket om problematiken med miljonprogramsområdenas anonymitet och brist på mötesplatser. Mot bakgrund av den utveckling som presenterats om den Amerikanska Community Gardenrörelsens framväxt, där en liknande problematik faktiskt kunnats förbättras avsevärt, vore vidare undersökningar av möjligheter relevanta.

Allt grundas dock i grund och botten egentligen i frågan; är Sverige redo för den form av brukarmedverkan som Community Gardens innebär? Det finns indikationer på att gamla, invanda tankemönster om hur vi svenskar tillåts prägla vår utemiljö, börjar luckras upp i vårt allt mer globaliserade samhälle. Men är vi där än?

Författarens tillägg inför publicering, 2010-06-09

MKB i Malmö har nu inlett ett projekt där deras hyresgäster i området Herrgården får tillgång till gratis odlingslotter invid bostadshuset. Det börjar röra på sig...

Referenser

Otryckta källor

Larsson, Marie, landskapsarkitekt, SLU Alnarp, telefonintervju ang. doktorsavhandlingen *Stadsdelsträdgård Plats för gemenskap och kreativa processer* (2009). [2010-03-23]

Mykorrhiza, anteckningar från möte med stadsodlingsgruppen inför odlingsprojekt i Enskif-
teshagen. [2010-03-07]

Wallgren, Therese, student på landskapsarkitektprogrammet, SLU Alnarp, telefonintervju
ang. projektet *The Allotment Plot*. [2010-03-24]

Elektroniska källor/Internet

American Community Garden Association, ACGA (2010) [online], tillgänglig via:
<http://www.communitygarden.org> [2010-03-14]

BBC Gardening (2010) *Gardening Guides: What's a community garden?* [online], tillgänglig
via: http://www.bbc.co.uk/gardening/today_in_your_garden/community_about.shtml [2010-
03-14]

Boverket (2009) Alla har rätt att känna sig trygga – dokumentation från seminarieriet 2009
[online], tillgänglig via: <http://www.boverket.se> [2010-03-01]

Can Masdeu (2010) [online] tillgänglig via: <http://www.canmasdeu.net/?lang=en> [2010-03-
14]

Cities Without Hunger (2010) [online] tillgänglig via: <http://www.cidadessemfome.org/en>
[2010-03-16]

City Dirt (2007) Cuba's Urban Vegetable Farm [online], tillgänglig via:
http://www.citydirt.net/city_dirt/cubas_urban_vegetable_farm_rev.html [2010-03-07]

Colding, John (2009) Gröna kilar och urbana samfälligheter [online], tillgänglig via:
<http://www.miljoforskning.formas.se> [2010-03-16]

FCFCG (2010) Federation of City Farms and Community Gardens [online], tillgänglig via:
<http://www.farmgarden.org.uk/> [2010-03-14]

Gateway Greening (2009) Whitmere Study: Gateway Greening Community Garden Areas,
Reversing Urban Decline [online], tillgänglig via:
<http://www.gatewaygreening.org/WhitmereStudy.asp> [2010-03-08]

Giessler, Robert (2008) Havanna Viejas trädgårdar – en lösning på urban matsäkerhet? [on-
line], tillgänglig via: <http://www.sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:15833/FULLTEXT01>
[2010-03-15]

Green Guerillas (2010) [online], tillgänglig via: <http://www.greenguerillas.org> [2010-03-17]

Green Thumb (2010) Green Thumb: New York City Department of Parks & Recreation
[online], tillgänglig via: <http://www.greenthumbnyc.org> [2010-03-07]

Grimm, Jason (2009) Food Urbanism a sustainable design option for urban communities [online], tillgänglig via: http://www.database.ruaf.org/ruaf_bieb/upload/3129.pdf [2010-03-13]

GrowNYC (CENYC) (2010) The Council on the Environment of New York City [online], tillgänglig via: <http://www.cenyc.org> [2010-03-17]

Karl Linn Webpage (2010) Building community through environment [online], tillgänglig via: <http://www.karllinn.org> [2010-03-10]

Karl Linn Webpage (1992) Reclaiming the Sacred Commons [online], tillgänglig via: <http://www.karllinn.org> [2010-03-06]

Kirschbaum, Pamela R. (1999) Gateway Greening Review [online], tillgänglig via: <http://www.communitygarden.org/docs/greening/commgreenrev-99.pdf> [2010-03-15]

Lawson, Laura J. (2005) *City bountiful: a century of community gardening in America* [E-bok], Berkley: University of California Press.

Mykorrhiza (2010) [online], tillgänglig via: <http://www.mykorrhiza.se> [2010-03-19]

RUAF Foundation (2010) What is urban agriculture? [online], tillgänglig via: <http://www.ruaf.org/node/512> [2010-03-15]

Reclaim the fields (2010) [online], tillgänglig via: <http://www.reclaimthefields.org> [2010-03-22]

The Allotment Plot (2010) [online], tillgänglig via: <http://www.theallotmentplot.se> [2010-03-20]

Urban Gardens Cultivating Barcelona (2009) [online], tillgänglig via: <http://www.urbangardensbarcelona.wordpress.com/> [2010-03-16]

Wikipedia (2010) Cityfarm [online], tillgänglig via: http://www.en.wikipedia.org/wiki/City_farm [2010-03-16]

Tryckta källor

Appleyard, D. (1981) *Livable Streets*, Berkeley: University of California Press.

Bergquist, Magnus och Jarlov, Lena (1988) *Kolonistuga hemmavid Utvärdering av Lövkojan – en närkoloni i Göteborg*, Göteborg: CTH.

Brino, Giovanni (1982) Urban farms in Turin. *Space and Society*. Sep 1982, sid. 51-57.

Broadway, Michael (2009) Growing Urban Agriculture in North American Cities: The Example of Milwaukee. *Focus on Geography*. Vol.52, Issue 3/4, sid. 23-30.

Burns, Anastasia (2007) People. *Organic Gardening*. Vol. 54, Issue 5, sid. 36.

- Drost, Hans, Englund, Gunilla, Nordwall, Ingrid, Sidblad, Solveig, Thorin, Leif och Hallgren, Sören (1995) *Koloniträdgårdsboken*, Helsingborg: AB Boktryck.
- Francis, Mark, Cashdan, Lisa & Paxon, Lynn (1984) *Community Open Spaces*, Covelo: Island Press.
- French, Charles A. (2008) *The Social Production of Community Garden Space: Case Studies of Boston, Massachusetts and Havana, Cuba*, New Hampshire: University of New Hampshire.
- Frieze, Charlotte M. (1988) *Social Gardens Outdoor Spaces for Living and Entertaining*, New York: Stewart, Tabori & Chang.
- Groc, Isabelle (2009) Montreal's One Percent Solution. *Planning*. Vol. 75, Issue 8, sid. 35.
- Hanna, Autumn K., & Oh, Pikai (2000) Rethinking Urban Poverty: A Look at Community Gardens. *Bulletin of Science Technology & Society*. Vol. 20, Issue 3, sid. 207-216.
- Hardiman, Lucy (2009) Lucy Hardiman champions community gardening. *Horticulture*. Vol. 106, Issue 5, sid. 80.
- Harkinson, Josh (2009) Inside the Green Zone. *Mother Jones*. Vol.34, Issue 2, sid. 39.
- Jarlöv, Lena (1982) *Boende och skaparglädje. Människors behov av skapande verksamhet – en försummad dimension i samhällsplaneringen*. Göteborg: CTH.
- Kaplan, Stephen, Kaplan Rachel & Ryan, Robert L. (1998) *With People in Mind: Design & Management of Everyday Nature*, Washington, D.C.: Island Press.
- Larsson, Marie (2009) *Stadsdelsträdgård plats för gemenskap och kreativa processer*, Alnarp: SLU.
- Lieberg, Mats & Schmidtbauer, Pia (2001) Community gardens i New York City. *Gröna fakta*. Utemiljö 5/2001.
- Malmström, Sten, Györki, Iréne och Sjögren, Peter A. (1998) *Bonniers Svenska Ordbok*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.
- Mannion, Annemarie (2009) Green acres in the big city – Increase in urban agriculture leads to new ordinances. *American City and County*. Vol. 124, Issue 7, sid.16.
- Meyer, Scott (2009) Where hope grows. *Organic Gardening*. Vol. 56, Issue 5, sid. 64-66.
- Naimark, Susan (1982) *A Handbook of Community Gardening*, Boston: Boston Urban Gardeners.
- Needham, Gretchen (2008) How Does Your Garden Grow? *Parks & Recreation*. Vol.43, Issue 8, sid. 32-37.

Rubin , Bethany H. and Hartsfield, Kimberly (2010) Is Getting into the Community Garden Business a Good Way to Engage Citizens in Local Government? *National Civic Review*. Vol. 98, Issue 4, sid.12-17.

Söderberg, Annika (2009) *The allotment plot osäkrande som designstrategi*, Alnarp: SLU.

Tracey, David (2007) *Guerilla Gardening: A Manualfest*, Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.

Twiss, Joan, Dickinson, Joy, Duma, Shirley, Kleinman, Tanya, Paulseon, Heather & Riveria, Liz (2003) Community Gardens: Lessons Learned from California Healthy Cities and Communities. *American Journal of Public Health*. Vol. 93, Issue 9.

Voicu, Ioan & Breen, Vicky (2008) The Effect of Community Gardens on Neighbouring Property Values. *Real Estate Economics*. Vol. 38, Issue 2, sid. 241-283.

Wakefield, Sarah, Yeudall, Fiona, Taron, Carolyn, Reynolds, Jennifer & Skinner, Ana (2007) Growing Urban Health: Community Gardening in South-East Toronto. *Health Promotion International*. Vol. 22, Issue 2.

Werne, Finn (1987) *Den osynliga arkitekturen*, Lund: Lundabygdens acupress.